

Józef M. Dołęga

"Dynamiczna ekspansja Kosmosu:
powstanie, rozwój i koniec
Wszechświata", J. J. Knappik, Londyn
1976 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 14/1, 172-174

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i przyczyny statystycznego charakteru teorii fizycznych oraz przyczyny niedoceniania roli i znaczenia praw statystycznych.

Odnosnie zagadnienia przyczynowości autor posługuje się empirio-logicznym pojęciem przyczyny, wprowadzając do niego pojęcie przyczynowości probabilistycznej w teoriach statystycznych i pojęcie przyczynowości jednoznacznej w prawach dynamicznych. W związku z tym można stwierdzić, że „probabilistyczna forma przyczynowości stała się najbardziej podstawową, a jednoznaczna — tylko jej przypadkiem granicznym” (298).

Rozdział siódmy, zamykający merytoryczną treść pracy, zawiera omówienie związku między prawidłowościami dynamicznymi i statystycznymi oraz ogólne perspektywy rozwoju fizyki cząstek elementarnych. Szczegółowe zagadnienia w tym rozdziale to: koncepcja poziomów D. Bohma i jej krytyka, problem dynamicznej teorii cząstek elementarnych oraz teorie statystyczne a poznawalność świata.

3. Omawiana praca zawiera bogaty i zróżnicowany materiał z zakresu współczesnej fizyki teoretycznej i filozofii fizyki. Napisana zwięzłym i przystępnym językiem — co jest zasługą w pewnym stopniu i tłumacza — może stanowić cenną lekturę dla studentów. Napisana z pozycji materializmu dialektycznego — jak sam autor pisze — „...bogaty materiał zebrany w trakcie rozwoju fizyki jest już ... wystarczający do jednoznacznego wyjaśnienia w ramach filozofii materializmu dialektycznego” (12), jest ona oryginalną próbą syntezy osiągnięć z zakresu różnych dziedzin współczesnej fizyki. Materiał ułożony w sposób metodologicznie poprawny jest sformułowany w ramach realizmu teoriopoznawczego. Brak wyraźnego rozróżnienia wypowiedzi o charakterze filozoficznym od twierdzeń przyrodniczych może stanowić pewną trudność w lekturze tej książki.

Józef M. Dołęga

J. J. Knapik; *Dynamiczna ekspansja Kosmosu. Powstanie, rozwój i koniec Wszechświata*, Londyn 1976, 134.

1. Powstanie, rozwój i koniec Wszechświata — to problemy zawsze interesujące człowieka. Dlatego można intuicyjnie wyrazić twierdzenie, że człowiek współczesny oczekuje prac o charakterze syntetycznym, które zawierałyby nie tylko dane z zakresu fizyki współczesnej, astrofizyki cząstek elementarnych, ale również problemy fizjologiczne i próbę ich rozwiązań. Do takich zagadnień należy geneza Wszechświata, jego rozwój i koniec. Wyjaśnienie tych zagadnień może być przeprowa-

dzane w płaszczyźnie poznania empiriologicznego, w płaszczyźnie poznania z zakresu filozofii przyrody lub metafizyki.

Praca Jana Jerzego Knappika *Dynamiczna ekspansja Kosmosu*, jak wskazuje jej podtytuł, zajmuje się istotnymi problemami z zakresu kosmologii, a ściślej mówiąc, kosmologii filozoficznej, ponieważ hipotezy kosmologiczne, dane z fizyki atomowej, zasady astrofizyki, są dla autora istotnym punktem wyjścia do rozważań filozoficznych (por. s. 26).

2. Na treść pracy składają się następujące szczegółowe jej części: Wprowadzenie metodologiczne (23—27); Kosmologiczna komplementarność (27—33); Pierwotne stadium jednorodnego prapoczątku Wszechświata, czyli homogeniczna faza powstania bytu materialnego (33—37); Różnorodne poglądy na powstanie Wszechświata, takie jak: kosmiczny ewolucjonizm, teoria ekspansji, teoria stanu stacjonarnego oraz teoria H. Alfena koinomaterii i antymaterii (37—62); Powstanie neutronów — protosfera jednolitego gazu, gazokosmos — rozpad neutronów — kosmoplazma, kształtowanie się różnorodnych struktur kosmicznych (62—83); pojawienie się pierwszych reakcji kosmicznych: fuzja jąder — tworzenie się atomów, kwazary, problem procesów zachodzących w kwazarach (83—90); Powstanie oraz rozwój galaktyk i gwiazd: gwiazdy wyopalone, gwiazdy barionowe — neutronowe i kosmiczne zwyrodnienie mas (96—110); Kolaps grawitacyjny — czarny dół; destrukcja i rozpromieniowanie mas (110—114); Koniec egzystencji fizycznej (114—119). Praca zawiera zestawienie sumaryczne w języku niemieckim (119—124), skorowidz nazwisk (127—132) oraz bibliografię (7—23).

Podjęte problemy i zagadnienia przez autora mają charakter przyrodniczy i filozoficzny. Problematyka ta dotyczy sfer rozprzestrzeniających się poza naszym układem słonecznym. Należy ona według Włodzimierza Zonna do astronomii pozagalaktycznej. Wiele rozwiązań tutaj podanych ma charakter hipotetyczny, to jednak całość tematyki jest oparta na faktycznych danych z zakresu nauk przyrodniczych.

Autor wyraża nadzieję, że „należy z wielkim stopniem prawdopodobieństwa oczekiwać w najbliższej przyszłości nowych odkryć na polu analizy spektralnej, czyli rozkładu widm promieni kosmicznych, które mogą wiele zasadniczych problemów wszechświata u podstaw wyjaśnić, a nawet doprowadzić do ostatecznych rozstrzygnięć egzystencjalnych” (inform. na obwołucie książki).

3. Powyższa praca jest napisana zwięzłym i klarownym językiem oraz poprawnie metodologicznie, jest dobrą lekturą uzupełniającą dla studentów filozofii oraz dla tych, którzy interesują się filozofią przyrody nieodżywionej. Autor swoje studium oparł na bogatej literaturze z zakresu fizyki współczesnej i filozofii. Z autorów polskich wykorzystuje prace Kazimierza Kłósaka, Stanisława Mazierskiego, Władysława

Tatarkiewiczza, Romana Ingardena, Tadeusza Wojciechowskiego, Kazimierza Ajdukiewiczza i innych. Wprowadza on za R. Ingardenem i K. Ajdukiewiczem rozróżnienie między metafizyką a ontologią. Brak jest szczegółowego określenia filozofii przyrody, ponieważ podane określenie kosmologii może funkcjonować w płaszczyźnie poznania przyrodniczego. Natomiast słuszny wydaje się postulat metodologiczny o wykorzystaniu w punkcie wyjścia w teoriach filozofii przyrody danych z astronomii, astrofizyki, czy fizyki cząstek elementarnych.

Pracę swoją Autor poświęcił „Pamięci Romana Ingardena, Józefa Jelity, Konstantego Michalskiego, Jana Salamuchy, Włodzimierza Zonna, Edith Stein, Claus Graf Schenk von Stauffenberga i wszystkich antytotalistów — którzy uratowali honor kultury europejskiej” (5).

Józef M. Dołęga